

THIS IS A SELF-ARCHIVED VERSION OF THE ORIGINAL PUBLICATION

The self-archived version is a publisher's pdf of the original publication. NB. The self-archived version may differ from the original in pagination, typographical details and illustrations.

To cite this, use the original publication:

Lassus, Jannika, Forsskåhl, Mona. 2020. Orden speglar genren i Handel med konst. Språk och dialog i Paul Sinebrychoffs brevsamling från sekelskiftet 1900. Skrifter utgivna av Svenska litteratursällskapet i Finland (841). s. 90-113

DOI:**Permanent link to the self-archived copy:**

<http://urn.fi/URN:NBN:fi:sls-978-951-583-505-5>

All material supplied via Arcada's self-archived publications collection in Theseus repository is protected by copyright laws. Use of all or part of any of the repository collections is permitted only for personal non-commercial, research or educational purposes in digital and print form. You must obtain permission for any other use.

Orden speglar genren

Kvantitativ analys av lexikala mönster i Paul Sinebrychoffs korrespondens

JANNIKA LASSUS & MONA FORSSKÅHL

I detta kapitel analyserar vi Paul Sinebrychoffs korrespondens med fokus på lexikala drag och tendenser hos de olika skribenterna i materialet. I en lexikal analys fokuseras orden i en text, närmare bestämt vilka ord och ordformer som används (ordfrekvenser) och vilka ord och ordformer som så att säga trivs i varandras närhet som kollokationer eller kluster, ibland även kallade samförekomster.

Tidigare forskning har visat att det finns skillnader i ordvalet som kan kopplas till olika genrer, historiska kontexter och skribenter (se Lassus 2010:93 för en sammanställning). En lexikal analys av en koherent textkorpus kan rätt snabbt berätta något om innehållet i texterna och om vanliga ordval. Därför är det motiverat att även för detta material göra en generell deskriptiv lexikal analys.

I denna primärt kvantitativa analys av materialet ställer vi följande forskningsfrågor:

- Vilka är de frekventa orden i dessa affärsbrev från 1899–1904?
- Hurdana skillnader finns det mellan skribenternas lexikala val?
- Vad berättar de frekventa orden och de eventuella skillnaderna om den aktuella affärsförhandlingen, om skribenternas relationer till varandra och om den aktuella texttypen (brev)?

Kvantitativa lexikala analyser av textsamlingar, större och mindre korpusar, är en språkvetenskaplig metod som används inom ett flertal grenar av språkvetenskapen. Diskussionen i denna artikel utgår från den systemisk-funktionella lingvistikens (SFL) språksyn, där språket ses som en potential, som ett slags reservoar ur vilken varje språkbrukare kan välja lämpliga ord och uttryck för sin text (Holmberg, Karlsson & Nord 2011:8 ff.). Inom SFL kallas denna typ av analys ofta för registeranalys utifrån antagandet att ett flertal texter i samma situationskontext använder resurser från samma subpotential eller register (se t.ex. Halliday 1978, 1993, Holmberg, Karlsson & Nord 2011 och Nord 2011). De övriga kapitlen i denna antologi utgör delanalyser av en fullständig registeranalys, eftersom olika slags språkliga val analyseras i dem.

I detta kapitel analyseras de lexikala valen i enskilda texter som utgör affärskorrespondensen mellan Paul Sinebrychoff och hans affärsbekanta utifrån antagandet att dessa kan berätta något för oss om registret svensk affärskorrespondens 1899–1904 (se kap. 1–2 i denna bok). Detta aktuella sammanhang begränsar vilka ord som är möjliga att välja och vilka som kan förväntas förekomma i breven (Halliday 1978, 1993). Genom att analysera de faktiska valen i ett antal texter kan vi få kunskap om registret, det vill säga brev skrivna under denna specifika period, och språket, närmare bestämt svenskan under denna specifika period. De lexikala valen berättar också något om språkbrukaren och dennas uppfattning om och konstruktion av sammanhanget där språket brukas.

Går vi djupare in i ett systemisk-funktionellt tänkesätt konstruerar de lexikala valen betydelser på tre olika plan samtidigt (Halliday & Matthiessen 2004; Holmberg & Karlsson 2006; Holmberg, Karlsson & Nord 2011). De lexikala valen berättar något om skribenternas syn på världen (ideationella betydelser, se också kap. 10), de skapar en relation mellan parterna i korrespondensen (interpersonella betydelser, se också kap. 4 och 8) och de bygger texter, i detta fall brev (textuella betydelser, se kap. 7, 9 och 11). Trots att vi här tar vår utgångspunkt i de lexikala enheterna, orden, och i samförekomsterna ser vi dem alltså som resultat av betydelseskapande i en specifik kontext och för speci-

fika syften. Där det är möjligt använder vi oss av verktyg från den systemisk-funktionella grammatiken (SFG) i analysen.

I de övriga kapitlen i denna bok görs främst kvalitativa beskrivningar av affärsbrev, liksom i tidigare studier över detta material (t.ex. Lehti-Eklund & Silén 2013 och Lehti-Eklund 2015). Vår undersökning bygger som sagt på kvantitativa korpusanalyser, men i motsats till större korpuslingvistiska studier har vi dock möjlighet att i denna mindre textkorpus gå till texten och se närmare på förekomsterna. På så sätt har vi till exempel haft möjlighet att bekräfta att vissa ord samförekommer i sådan utsträckning att de kan ses som fasta fraser och att de placeras främst till exempel i inledningar eller avslutningar. Däremot har vi inte granskat brevavskrifterna mot originalen, utan förlitar oss på de avskrifter vi fått tillgång till inom projektet.

Efter en genomgång av materialet och metoden för vår undersökning följer en översikt över de vanligaste ordformerna. Därefter fördjupar vi oss i vanligt förekommande lexem och deras samförekomster.

5.1 Material och metod

Materialet för analysen nedan utgörs av kärnmaterialet för denna bok, det vill säga brevkedjor mellan Paul Sinebrychoff och Axel Durling 1899–1900, Paul Sinebrychoff och Carl Ulrik Palm eller Sigrid Lindqvist vid Bukowskis konsthandel 1901 och 1903–04 samt mellan Paul Sinebrychoff och Osvald Sirén 1902–03. Materialet beskrivs närmare i de inledande kapitlen i denna bok.

Vi har behandlat och berett textmaterialet för att möjliggöra kvantitativa analyser. Först har vi omvandlat de avskrivna breven till txt-filer som går att hantera i korpusverktyg. Innan vi har kunnat analysera materialet i korpusverktygen har vi putsat breven från metadata och ny information som lagts in i textfilerna under avskrivningen. Verktygen vi har använt i våra kvantitativa analyser är Antconc och MP2 (Anthony 2017, MP2). Vi har delat upp kärnmaterialet så att vi främst har granskat brev av varje skribent separat, vi har alltså sett på korre-

spondensen skribentvis. Materialet har inte varit ordklasstaggat eller annoterat på något annat sätt, till exempel med en koppling mellan lexem och ordformer (lemmatisering).

I redogörelsen för vår analys nedan använder vi termerna lexem, ordform och ord. Med lexem syftar vi på samtliga olika böjningsformer av ett och samma ord med samma betydelse. Ett lexem kan vara till exempel *ram*. Med ordform menar vi de olika morfologiska formerna av lexemet (inklusive olika stavningsformer, se kap. 6 om ortografin). För lexemet *ram* kan ordformerna vara till exempel *ramen*, *ramar*, *ramarna*. När vi använder termen ord avser vi en grafisk teckensträng (dvs. bokstäver som bildar en helhet) som i texterna särskiljs av mellanslag eller interpunktion, det vill säga det som vi också i vardagsspråket uppfattar som ett ord. Orden *ram*, *ramen*, *ramar*, *ramarna* är fyra ord, fyra ordformer och ett lexem. När korpusverktygen räknar antalet ord (*token*) räknar de alla förekomster av alla ordformer och då de räknar antalet unika ordtyper eller ordformer (*type*) räknar de hur många olika ordformer det finns. Beräkningar av antal förekomster av lexem har vi gjort manuellt. Som ett exempel kan vi ta verbet *att vara*. När vi noterade att verbformen *är* finns bland de mest frekventa orden har vi gjort vidare sökningar på olika ordformer av verbet *att vara*, till exempel *är*, *äro*, *var*, *vore*.

De egentliga analysstegen har varit följande. Vi har inlett vår analys med att ta fram frekvenslistor i korpusverktygen Antconc och MP2 samt noterat antalet typer (unika ordformer) och token (totala antalet olika ordformer) som programmen har räknat ut. Därefter har vi kvalitativt analyserat frekvenslistorna och plockat ut sådana lexem som semantiskt eller referentiellt är betydelsefulla i korrespondensen: substantiv inklusive namn, pronomen med personreferens, verb, adjektiv, adverb. Dessa lexem har vi sedan gjort sökningar på så att vi har sökt på alla ordformer av orden (lexemen), även med hjälp av trunckeringsstecken. Som ovan nämnts har vi efter den inledande översikten över de mest frekventa ordformerna hanterat materialet skribentvis för att få fram individuella mönster i ordvalet. Därtill har vi gjort enstaka sökningar i hela materialet. När vi nedan ger exempel ur materialet anger vi filnamnet vid de längre citaten, men inte vid citat i form av kortare fraser.

Efter de rent kvantitativa iakttagelserna har vi gjort konkordanssökningar för att granska frekventa eller tematiskt relevanta lexem i deras närmast omgivande kontexter och vid behov sett närmare på de texter där lexemen förekommer. När vi har noterat en möjlig fast fras eller konstruktion som ofta upprepas (t.ex. *Utmärkt högaktning*) har vi för dessa lexem även gjort sökningar på kluster och kollokationer eller direkt på konstruktionen för att få bekräftat att lexemen alltid samförekommer. Vi har inte gjort någon detaljerad analys av de grammatiska valen, till exempel möjliga processbetydelser eller deltagare, vilket brukar göras i SFL-analyser av register, utan har koncentrerat oss på en beskrivning av lexikogrammatiken (lexikon och grammatik). Då vi använder begrepp ur den systemisk-funktionella grammatiken (SFG) följer vi Holmberg, Karlsson och Nord 2011.

Vi har sökt på hundratals ordformer och för varje skribent förtecknat antalet förekomster för de granskade lexemen samt beräknat ett jämförelsetal. Jämförelsetalet har vi fått genom att räkna antal belägg på lexemet per antal grafiska ord i delmaterialet totalt. Då vi i diskussionen nedan jämför beläggen på ett lexem mellan olika skribenter jämför vi inte endast antalet belägg utan vi ser också på jämförelsetalet. För alla lexem anger vi dock inte jämförelsetalet eller frekvensen, utan endast när det är motiverat för att illustrera en skillnad. Det är emellertid skäl att notera att inte heller jämförelsetalen är direkt jämförbara eftersom ju större ett delmaterial är, desto mindre kan man räkna med att jämförelsetalet blir. Det beror på att lexem och ordformer ofta återanvänds.

Den lexikala densiteten för de olika skribenternas brev har här kalkylerats som *typetoken ratio* (se Baker, Hardie & McEnery 2006, *lexical density* och *type/token ratio*). Det innebär att antalet unika ordformer (type, ordtyp) har dividerats med antalet ord (token, ordantal): antalet unika ordformer/antalet ord = lexikal densitet. Antalen har vi tagit fram med hjälp av korpusprogrammen Antconc och MP2 som alltså utgår från ord som strängar av tecken.

För skribenterna Axel Durling och Oswald Sirén är den beräknade lexikala densiteten 0,29 respektive 0,27, medan den för C. U. Palm och

Sigrid Lindqvist är 0,30 respektive 0,34. I breven skrivna av Paul Sinebrychoff är den lexikala densiteten 0,21. Detta ska som nämnts ställas i relation till att mängden text skriven av Sinebrychoff själv naturligtvis är flerfaldigt större eftersom han skriver till var och en av de andra.

Vad berättar då dessa tal? Enligt Hardie och McEnery (2011:50) innebär ett högre tal (närmare 1) en större variation i ordvalet. Det skulle betyda att Sigrid Lindqvist skriver mest varierat och Paul Sinebrychoff minst varierat. Men eftersom materialet ändå är litet, och antalet olika ordformer är störst i ett litet material och ökningen efter hand planar ut då antalet ord ökar, ska vi inte fästa för stor uppmärksamhet vid måttet. Måttet visar nämligen det väntade utfallet av att antalet ord i Sigrid Lindqvists brev är det minsta (1 844 ord) och i Paul Sinebrychoffs brev det största (17 532 ord).

5.2 De femton vanligaste ordformerna

Som ovan har konstaterats säger orden något om kontexten, och olika kontexter eller sammanhang kan antas ge upphov till olika ordanvändning. Utifrån korpusstatistik som Språkbanken tillhandahåller¹ finner vi vissa gemensamma funktionsord som toppar frekvenslistorna för flera olika genrer. Orden *och*, *i*, *att*, *det*, *är*, *på*, *till*, *som*, *en* och *för* förekommer bland de femton vanligaste orden i myndighetstexter, tidningstexter, skönlitterära texter, talspråkskorpusar, bloggtexter och brev. Även i tidningstexter och brev som är samtida med eller något äldre än det aktuella materialet hittas samma frekventa ord bland de femton vanligaste. De kan föras till ordklasser som konjunktioner, prepositioner och artiklar.

Pronomenet *jag* är vanligt i skönlitteratur och brev – både i moderna texter och äldre texter – samt i bloggtexter och talspråk. Pronomenet *han* är vanligt särskilt i skönlitterära texter både från äldre och från

1 Språkbankens korpusstatistik, <https://spraakbanken.gu.se/swe/forskning/infrastruktur/korp/korpusstatistik>.

modern tid. Pronomenet *du* är vanligt i brevkorporusar, till exempel i korpuser August Strindbergs brev. De personliga pronomenen pekar på skribenten, den tänkta läsaren och omtalade personer.

De nekande adverbena *inte* eller *icke* ingår bland de femton vanligaste i skönlitteratur, bloggtexter och myndighetstexter. I brevkorporusarna finns de nekande adverbena med bland de tjugo vanligaste orden, men bara i några av dem bland de femton vanligaste. Även artikeln eller pronomenet *den* förekommer i samtliga genrer bland de tjugo vanligaste orden, men bara i tidningstexter och myndighetstexter ryms ordet med bland de femton vanligaste.

Det är värt att notera att de generiska brevkorporusar som Språkbanken tillhandahåller har relativt låga frekvenser för *ni*, *er* och *eder*. I korpuser August Strindbergs brev förekommer visserligen dessa, men de är klart ovanligare än *du* och *dig*. Eftersom valet av tilltal så tydligt är kontextavhängigt, det vill säga beroende av relationen mellan skribent och mottagare, kan man inte dra några vidare slutsatser utan närmare studier av brevkorpuser August Strindbergs brev.

I brevkedjorna som ingår i det material som vi undersökt framträder de vanligaste ordformerna i något olika inbördes ordning, men i så gott som alla brevkedjor. Av tabell 1 framgår de femton vanligaste ordformerna fördelat på de olika brevkedjorna, det vill säga samtliga brev i respektive kedja, både till och från Sinebrychoff. I denna översikt görs det ingen skillnad mellan breven till och från C. U. Palm och Sigrid Lindqvist eller breven till konsthandeln Bukowskis, utan breven i Bukowski-kedjorna har slagits ihop och kallas Bukowski i tabellerna.

Ordformerna *jag* och *ni* är vanliga pronomen med personreferent, i kedjan mellan Sinebrychoff och Sirén därtill *du*. *Jag* är som nämnts ett frekvent ord också i talspråk samt i bloggtexter och skönlitteratur. Av formorden finns *och*, *att*, *af*, *i*, *med*, *till*, *för* samt artiklarna eller pronomenen *en*, *den*, *det* bland de femton vanligaste orden. Formorden *af* (av) och *och* är vanliga ord i svenska språket. Många *och* antyder ett flertal samordningar, medan prepositionen *av* finns bland de tio vanligaste orden i nutida tidningstexter men inte i romaner (se sammanställningen i Lassus 2010:93).

Verben bland de vanligaste ordformerna är presensformen av verbet att vara, *är*, samt presensformen av verbet att ha, *har*. Verbet att vara, speciellt i ordformerna *är* eller *var*, är det vanligaste verbet även i andra register (ibid.). Dessa betecknas inom SFG som verb som ofta ingår i relationella processbetydelser då de inte fungerar som hjälpverb.

Tabell 1. De femton mest frekventa ordformerna i brevkedjorna

	Sinebrychoff– Bukowskis konsthandel 1901	Sinebrychoff– Bukowskis konsthandel 1903-04	Sinebrychoff– Durling 1899	Sinebrychoff– Durling 1900	Sinebrychoff– Sirén 1902-03
1	jag	jag	jag	af	jag
2	och	att	af	jag	i
3	att	af	att	och	att
4	i	och	i	i	och
5	af	det	den	att	af
6	det	i	och	med	det
7	för	den	med	är	du
8	är	för	för	den	den
9	med	med	till	en	är
10	ni	h	är	det	till
11	de	eder	det	till	på
12	till	har	en	för	för
13	eder	till	mig	ett	en
14	mig	är	på	på	som
15	den	ej	icke	eder	med

Det som måhända är något överraskande är att det bland de vanligaste orden också finns ett ord som endast består av bokstaven *h*. Detta ord når upp bland de femton mest frekventa i brevkedjan mellan Bukowskis konsthandel och Paul Sinebrychoff under åren 1903–1904. Förklaringen till detta är att det i alla brev från Bukowskis konsthandel står *H.* framför avsändarens namn (*H. Bukowskis konsthandel*) som förekommer både i brevhuvudets avsändaruppgifter och i samband med avslutningsfrasen. Dessutom står *H.* före den inledande hälsningen (*H. Herr Paul Sinebrychoff Helsingfors*). Det första *h*:et står antagligen för ”Henryk” efter grundaren av Bukowskis konsthandel,

Henryk Bukowski, och det andra för ”högaktade” (se kap. 4 om tilltalet ”Högaktade Herr”). I den tidigare brevkedjan mellan Bukowskis konsthandel och Paul Sinebrychoff förekommer också *h* men längre ner på frekvenslistan.

Vi har också analyserat frekvenser för varje skribent separat. Dessa presenteras i tabell 2. Vi valde även här att ta med de femton vanligaste ordformerna hos skribenterna.

Tabell 2. De femton mest frekventa ordformerna hos skribenterna

	Paul Sinebrychoff	Axel Durling	Osvald Sirén	Carl Ulrik Palm	Sigrid Lindqvist
1	jag	jag	jag	jag	att
2	att	af	i	af	jag
3	och	att	att	h	det
4	af	i	och	i	den
5	i	och	det	med	och
6	det	den	den	för	till
7	för	med	af	att	är
8	den	är	är	och	i
9	är	till	till	det	en
10	på	för	du	eder	af
11	mig	en	som	Bukowskis	för
12	med	det	en	konsthandel	så
13	till	på	ej	den	har
14	om	mig	med	är	med
15	en	eder	på	de	de

I en jämförelse mellan olika korpusar och de vanligaste orden i dem (Lassus 2010:93) framgick det att *jag* är vanligt i romaner och tal-språk, medan det i tidningstexter inte förekommer några personliga pronomen bland de tio vanligaste orden. Det är dock värt att notera att *jag* är det vanligaste ordet i så gott som alla brevkedjor och hos alla skribenter. Endast Lindqvists brev, som är färre till antalet, har ett formord (*att*) som det vanligaste ordet och *jag* på andra plats. I ljuset av dessa siffror är dessa brev med andra ord, trots att de klassificerats som affärskorrespondens, subjektiva till sin natur och skrivna ur skribentens synvinkel. Noteras kan dessutom att pronomenet *mig* kommer på plats

11 i Paul Sinebrychoffs brev, med 184 förekomster i totalt 71 brev, samt på plats 14 i breven skrivna av Axel Durling, med 81 förekomster i totalt 23 brev. Den höga frekvensen för ordet *mig* hänger ihop med att skribenterna i sina brev uttrycker sig om hur de tar emot såväl brev som konstverk och ber om och beställer artefakter och tjänster. Detta gäller i synnerhet breven skrivna av Paul Sinebrychoff. (Jfr kap. 8 där uppmaningar och erbjudanden analyseras.)

I de undersökta breven används också pronomenet *ni* och det possessiva pronomenet *eder*. Det är ändå värt att notera att pronomenet *ni* inte når upp bland de femton vanligaste orden hos någon enskild skribent, trots att det finns bland de femton vanligaste orden i den första brevkedjan mellan Paul Sinebrychoff och Bukowskis konsthandel. Pronomenet *eder* finns däremot bland de femton vanligaste orden som Axel Durling och C. U. Palm skriver. Också företagsnamnet *H. Bukowskis konsthandel* blir frekvent i breven från C. U. Palm (se tabell 2) eftersom det förekommer både i brevhuvudets avsändaruppgifter och i samband med avslutningsfrasen.

De personliga pronomenen etablerar en relation mellan skribenten och mottagaren i breven och skapar därmed interpersonell betydelse i breven (Holmberg, Karlsson & Nord 2011; jfr *Svenska Akademiens grammatik* 2:263 ff.). Sedan tidigare vet vi att det i personliga brev används rikligt med personliga pronomen. I de korrespondenser som undersöks av Nordlund-Laurent (2005, 2009) respektive Persson (2008) används *du* mellan familjemedlemmar. I affärsbreven som undersöks här nämns mottagaren frekvent, men *du* förekommer endast i brevkedjan mellan Paul Sinebrychoff och Osvald Sirén. I kapitlet om inledningar, avslutningar och tilltal granskas tilltalsskicket mer ingående.

Ur de mer omfattande frekvenslistorna över orden i brevkedjorna har vi, som tidigare beskrivits, plockat vanligt förekommande lexem. Dessa har vi sökt på i breven indelade enligt skribent. Nedan presenterar vi resultatet av den lexikala analysen. Det riktgivande jämförelsetalet som ställvis anges har beräknats, som ovan nämnts, genom att relatera antalet förekomster av lexemet med det totala antalet ord hos en skribent.

5.3 Människorna i breven

I den systemisk-funktionella språkmodellen handlar den interpersonella betydelsen om att texter skapar relationer mellan interaktionsparter, vilket konstaterats tidigare i kapitlet. I detta avsnitt granskar vi lexikala resurser som används i korrespondensen för att skapa relationer. Bland de femton frekventa orden i brevkedjorna finns pronomenen *jag*, *ni* och *du*. Avsändaren och mottagaren är med andra ord mycket synliga i texterna. Avsändaren syns med sitt namn, om inte annat så i underskriften, och mottagaren tilltalas också vanligen med sitt fullständiga namn. Bland dem som skriver till Sinebrychoff använder alla skribenter utom Sirén *Herr Paul Sinebrychoff*. Dessa tre ord samförekommer frekvent i materialet. Avsändarna i breven synliggör också sig själva genom pronomenen *min*, *mitt*, *mina* och *mig*. Sinebrychoffs användning av *mig* kommenteras ovan, men vid sidan av det använder han även första personens possessiva pronomina mycket frekvent. I de 71 brev av honom som ingår i materialet förekommer 193 belägg på *min*, *mitt*, *mina* vilket motsvarar ett jämförelsetal på 0,011. Av dem som skriver till Sinebrychoff har Durling det högsta jämförelsetalet (0,013) när det gäller pronomenen *min*, *mitt*, *mina*. Det är dubbelt högre än för de andra skribenterna som skriver till Sinebrychoff. Av detta kan vi anta att såväl Sinebrychoff som Durling skriver om något de äger. I sådana kontexter knyts med andra ord den interpersonella betydelsen till den ideationella, då artefakter kopplas till avsändaren. Detta kan även göras med verb som konstruerar relationella processbetydelser, som till exempel *har* och *äger*.

Tilltalet av mottagaren, Sinebrychoff, görs med *du* av Sirén och med *ni* av de övriga som skriver till honom, i de fall då inte titel eller titel och namn används. Sinebrychoff själv använder totalt 106 *du* till Sirén och 115 *ni* till de övriga brevmottagarna, vilket alltså visar att han relativt sett oftare tilltalar sin vän Sirén med *du* (jämförelsetalet är 0,015) än de övriga tillsammans med *ni* (jämförelsetalet 0,011). På motsvarande sätt tilltalar Sirén Sinebrychoff mer än de andra gör (jämförelsetalet 0,015). En dylik tätare användning av tilltalspronomen kan inne-

bära en närmare relation mellan parterna, alltså mellan Sirén och Sinebrychoff. Detta bekräftas vidare av den kvalitativa analysen av tilltal i kapitel 4.

Possessivpronomen och objektsform använder de andra skribenterna mer än Sirén. *Eder, Edert, Edra* används ofta i synnerhet av Palm (jämförelsetalet 0,026). Orden som samförekommer i Palms brev med *Eder, Edert, Edra* är *fru, räkning, skrifvelse, bref*; till exempel så här: *Eder fru, Eder skrifvelse, Edert bref, Edra och Eder Frus vänliga hälsningar*. Han använder alltså possessivpronomen och substantiv. I Siréns brev uppvisar *din, ditt, dina* (0,006) samma samförekomster, till exempel *hälsningar till Din Fru*. Sinebrychoff använder följdriktigt *Eder* och *Edert* (0,008) (formen *Edra* förekommer inte) till de övriga mottagarna och *din, ditt* och *dina* (0,004) till Sirén. Tillsammans med *din, ditt* och *dina* använder Sinebrychoff orden *tillgifne P.S., fästmö, besvär, bref, rader* och *arbeten*.

Emellertid ser de samförekommande orden och kollokationerna något annorlunda ut hos Sinebrychoff än hos de andra skribenterna. Tillsammans med *Eder* och *Edert* förekommer orden *ber, beder, tackar* och *för min räkning*, då det handlar om objektsformer av pronomenet, och ordet *skrifvelse*, då det gäller possessiv form. Exempel på fraser av dessa typer är *beder Eder för min räkning, tackar för Eder skrifvelse*. Båda exemplen innehåller verb som kunde tolkas konstruera en verbal processbetydelse, nämligen *ber* och *tackar*. Detta kan kopplas till en annan aspekt av den interpersonella betydelsen, nämligen den som behandlas av Beatrice Silén i analysen av uttryck för uppmaningar och erbjudanden i kapitel 8. Sinebrychoffs frekventare användning av dessa objektsformer avspeglar och konstruerar språkligt den ojämlika relation som råder mellan köpare och säljare i de analyserade korrespondenserna.

Herr används av alla skribenter i den inledande hälsningen, men också i omtalet av personer. Lindqvist skriver till exempel om *herr Palm*. Titeln *dr* används enstaka gånger av Sinebrychoff om Sirén och Palm och enstaka gånger av Sirén. Som en liten kuriositet kan nämnas att både Lindqvist och Sinebrychoff också kan tala om män, potentiella säljare, som *gubben* (se kap. 3).

Ordet *Fru* används av alla skribenter, och då avses i de flesta fall Sinebrychoffs fru. Påfallande är att Sinebrychoff använder ordet *hustru* så gott som bara i brev till Sirén. I breven till de övriga använder han *fru* (0,003) både för att omtala och titulera. Ett undantag finns emellertid och det gäller avslutningen av ett brev till Durling där Sinebrychoff i en sats talar om två olika fruar: *Emottag och framför till Eder högtärade Fru min hustrus hjärtliga hälsningar* (18991117_PS_AD). Också Durling skriver om *Min hustru* och *Eder Fru*. *Hustru* används alltså om den egna hustrun och *fru* om den andras hustru. Detta rimmar väl med vad Svenska Akademiens ordbok kommenterar om ordet, nämligen att: ”Ordet fru användes i allm. bl. med avs. på ngn annans (den tilltalades l. omtalades) maka; om sin egen maka säger man oftare ’min hustru’” (uppslagsordet *fru*, anmärkning till bet. 3d). Ordboken anger dessutom en historiskt förankrad skillnad i betydelsen mellan orden så att ordet *fru* har förknippats med en förnämre status än *hustru* (uppslagsordet *hustru*, anmärkning till bet. 1). En sökning i Litteraturbanken (litteraturbanken.se) ger i linje med detta vid handen att ”min fru” är en ovanligare fras än ”min hustru”, och att ”min fru” ofta används inom dramatiken. ”Min hustru” förekommer oftare och i flera olika kontexter i Litteraturbanken, bland annat i brev av August Strindberg. En annan kvinna som nämns i texterna är *fröken Lindqvist* på Bukowskis konsthandel som både Palm och Sinebrychoff skriver om i sina brev.

Sinebrychoff tilltalar utan undantag samtliga mottagare med titel och efternamn, ibland också med förnamn. Han omtalar dem också och då förekommer att titel utelämnas. Att omtala eller tilltala någon med bara förnamn förekommer däremot inte. Såväl Durling, Sirén som Lindqvist skriver om *Palm*. Alla utom Sirén skriver om *Bukowskis* och då avses företaget, det vill säga konsthandeln eller dess katalog. Vanligen förekommer ordet i företagsnamnet *Bukowskis konsthandel* i breven av Sinebrychoff, Palm och Lindqvist. (För en närmare granskning av tilltalsskicket hänvisas till kap. 4 i denna bok.)

Bland de frekventa substantiven framträder också några andra namn, bland annat *Pasch*, *Krafft* och *Pilo*. Dessa är konstnärer som Sinebrychoff, Durling och Sirén skriver om. I breven omtalas även

några parter som säljer konstföremål eller som har avporträtterats. I nästa avsnitt beskriver vi närmare vilka föremål och platser som är aktuella i breven.

5.4 Föremål och platser

I de följande avsnitten fokuseras lexikala uttryck som skapar ideationell betydelse, det vill säga de skapar referenser till den omgivande verkligheten och världen och visar skribenternas perspektiv på det omtalade. Först ser vi på de frekventa substantiven i texterna. Genom en analys av dem framträder tydligt vilka teman som avhandlas i den analyserade korrespondensen, teman som också noterats i kapitel 1–3.

De frekventa substantiven i materialet relaterar naturligt nog till den pågående aktiviteten, affärskorrespondens och handel med konst. Av alla substantiv i materialet intar ordet *pris* i olika former en särposition. Ordet förekommer i så gott som samtliga brev och är frekvent hos alla skribenter. Sinebrychoff och Palm har det högsta jämförelsetalet för lexemet (0,004). Valutaenheten *kronor* eller *kr.* förekommer alltid tillsammans med ett belopp. Står valutaenheten utskriven som *kronor* står beloppet vanligen före ordet: *Om ni åt andra kan sälja taflan till 3000 kronor* (18991117_PS_AD); *Jag tyckte verkligen att 7.700 kronor var mycket för högt för mig att betala* (19040616_PS_SL). Om valutaenheten är förkortad till *kr.* står beloppet efter ordet: *Härmed har jag äran öfversända kr. 1800;- utgörande slutlikvid för af mig inköpta fruntimmersporträttet* (19040411_PS_BK); *Eder ärade skrifvelse af d. 21 Okt. medförde kr. 148, 68 öre, i likvid för Carl XIs portr.* (19031024_PS_BK). Palm använder *kronor* eller *kr.* mest (jämförelsetalet 0,009).

Platser som nämns är främst *Helsingfors* och *Stockholm*. Orden återfinns framför allt i avsändarens adressuppgift och efter mottagarens namn. Förkortningen *No* förekommer i anslutning till objekt i auktionskataloger. Dessutom förekommer *No* i Axel Durlings adress *No 16 Sibyllegatan, 2 tr.* Ordet *nummer*, utskrivet eller förkortat med *no*, används av Sinebrychoff då han ber mottagaren lägga bud på något

objekt på en auktion. Även de andra skribenterna använder *nummer* eller *no* då de hänvisar till föremål i en auktionskatalog, medan Palm verkar förkorta nummer med *nr*.

Alla skribenter skriver om *bref*, vanligtvis hänvisar man till ett tidigare mottaget brev. Andra föremål som alla skribenter nämner är *porträtt*, utskrivet eller förkortat till exempel som *portr.* eller *prtrt*. Det vanliga ordet *porträtt* förekommer i ett flertal varianter. Eftersom brevkorpusen inte är lemmatiserad har vi inte kunnat belägga alla enstaka förkortningar och eventuella felstavningar. I Sinebrychoffs brev är *porträtt* med 96 förekomster (0,006) mer frekvent än ordet *bref* med 78 (0,004). Durling skriver om *tafla* (0,008) och *kanna* (0,004), medan Sirén, Palm och Lindqvist nämner *miniatyr*. Sirén och Lindqvist nämner också *möbler*. Sinebrychoff skriver, som förväntat, om alla dessa, men mest frekvent av dem är *tafla* med 51 belägg (0,003). Samtliga skribenter använder ordet *samling*, Sinebrychoff använder ordet oftast i fraserna *min samling* eller *min lilla samling*. *Ram* återfinns förutom hos Sinebrychoff även hos Durling, Sirén och Palm. Sirén är den enda skribenten som korresponderar med Sinebrychoff om en *bok*.

Substantivet *arbete* används av alla utom Lindqvist som generisk benämning på konstföremål och böcker: *priset på porträttet är så pass högt, att man för detsamma borde få ett [verkligt] förstklassigt arbete* (19020530_PS_OS). Ordet förekommer ofta i samband med antingen ett possessivt pronomen eller en genitivform av ett egennamn: *Ifall fotografen skulle [...] kunna användas för hans bebådade arbete om Lundberg* (19020610_PS_OS). Utan att känna till den omgivande kontexten och vad breven handlar om i övrigt kan vi alltså redan utifrån dessa frekventa substantiv dra slutsatsen att de som skriver brev köper och säljer konstföremål, inte sällan i anslutning till auktioner.

Med tanke på att verksamheten kretsar kring konstköp är det också relevant att se på frekvensen för lexemet *konst* och sammansättningar där det ingår. Lexemet *konst* förekommer endast enstaka gånger i brevkedjorna, totalt 12 förekomster i hela materialet. För *konstverk* är förekomsterna totalt 8, medan de beskrivande lexemen *konstnärlig* och *konstnärlighet* har totalt 9 förekomster. Lexemet för personen bakom

konstverken, *konstnären* (eller i två fall *konstnärinnan*) förekommer totalt 26 gånger. Dessa lexem, där *konst* ingår, förekommer i korrespondensen mellan Sinebrychoff och Durling respektive Sirén. I korrespondensen mellan Sinebrychoff och Bukowskis konsthandel används lexemet *konst* en gång. Sammansättningar och avledningar i denna korrespondens är förutom *konsthandel* enstaka förekomster av *konstföremål* och *konstmobiler* och liknande lexem som förekommer endast en gång.

5.5 Beskrivande ord

Trots att korrespondensen handlar om konstföremål är det inte många adjektiv som kan anses vara speciellt frekventa eller typiska för någon skribent. Föremålen beskrivs på varierande sätt, och bara ibland med hjälp av adjektiv: *I Nat. museum har jag sett ett mans porträtt af samme mästare och hvilket är alldeles utmärkt.* (19020309_PS_OS) Andra sätt att beskriva eller ge omdömen om konstföremålen används nästan lika ofta, till exempel i satser som: *Porträtten [äro] icke något att komma med, åtminstone icke till det pris jag betalat.* (19020510_PS_OS) och *med portr. av Pietro Longhi kan jag ej förlika mig* (19021227_PS_OS).

Att ett föremål är *vackert*, eller rent av *vackrast*, skriver i alla fall alla skribenter till Sinebrychoff. Jämförelsetalet för detta ord är 0,002 hos Durling och Sirén medan det hos Palm och Lindqvist är 0,005 respektive 0,008. Sinebrychoff använder adjektivet mindre frekvent, totalt 23 gånger i sina 71 brev (jämförelsetalet är 0,001). Det finns alltså en viss preferens för lexemet *vacker* hos Durling och Sirén.

Andra adjektiv som används är olika former av *liten*, *stor*, *bra*, men inte heller dessa används särskilt frekvent. Pronomenet (eller räkneordet) *andra* används en del. Pronomenet *många* används framför allt i kombination med hälsningar: *Många hälsningar till din Fru.* Adverbet *mycket* används vanligen för att gradera omdömen. Sinebrychoff graderar omdömen om såväl konstföremål som skeenden: *miniatyren verkade mycket ny* (19040714_PS_BK); *af hvilka i synnerhet bilden af Conrad Sparre mycket behagade mig* (18991212_PS_AD). Han använder också

i ett tiotal belägg ordet *mycket* för att ge sitt omdöme om penningsummor och pris, i kollokationer som *mycket högt, för mycket*.

Om de analyserade adjektiven ovan skapar ideationella betydelser genom att uttrycka skribenternas syn på världen och de artefakter de underhandlar om, förekommer det också adjektiv i materialet som snarast bidrar till interpersonella betydelser då de används som bestämningar i tilltalsfraser och hälsningar. Adjektivet *välborne* används av bägge skribenter i korrespondensen mellan Durling och Sinebrychoff i hälsningsfrasen *Välborne Herr Paul Sinebrychoff* respektive *Välborne Herr Axel Durling*. Samma skribenter använder också adjektivet *utmärkt* i avslutningsfrasen *Med utmärkt högaktning Paul Sinebrychoff* och *Med utmärkt högaktning Axel Durling*. Även Palm använder *Med utmärkt högaktning*. Adjektivet *utmärkt* används främst i detta sammanhang.

5.6 Negationer och textstrukturerande ord

Bland de frekventa orden finns naturligtvis också formord av olika slag. Vi går inte närmare in på dem, men gör några iakttagelser om negationerna och de textstrukturerande orden eftersom de skapar textuella betydelser. Negationer används en hel del och skribenterna använder olika negationer. Sinebrychoff och Durling använder mest *icke* (0,008 hos båda) och *ej* (0,005 resp. 0,003). Varken Palm eller Lindqvist använder *icke*, medan båda använder *ej* (0,009 resp. 0,011). Lindqvist har också några förekomster av *inte* (0,004). Sirén använder *icke* (0,002) och framför allt *ej* (0,012). Sirén har det högsta jämförelsetalet för negationer, följd av Sinebrychoff och därefter Lindqvist. *Intet* används också enstaka gånger, främst av Durling och Sirén.

Förutom *och*, som är ett av de mest frekventa orden i materialet, används konjunktionen *men* frekvent. I synnerhet Sinebrychoff (0,006), Sirén (0,006) och Lindqvist (0,009) använder *men*. Konjunktionen signalerar ofta en motsättning, invändning eller inskränkning. En närmare analys krävs av de frekventa orden *då*, *om*, *så* om man vill se närmare på deras ordklassstillhörighet och funktion. Av kontexten

i konkordanstabellerna går det att dra försiktiga slutsatser om att de används textstrukturerande och att de därmed kunde föras till ordklasserna adverb eller konjunktioner/subjunktioner. I vår tid signalerar en riklig användning av *då, om, så* en riklig användning av adverbiala bisatser. *Äfven* används också rätt frekvent (0,003–0,005) av alla utom Lindqvist. *Härmed* används framför allt av Palm och Lindqvist i fasta formuleringar som *Härmed erkännes tacksamt emottagandet af* för att bekräfta att en betalning har nått dem.

Även andra adverb än negationer kan användas textstrukturerande för att skapa textuella betydelser. Vi hänvisar till kapitel 9 för en analys av adverbial och till kapitel 9 och 10 för flera aspekter på ordföljd och textstruktur i materialet.

5.7 Handlingar och skeenden

Till innehållsorden i språket räknas också verben. Verben uttrycker en mängd olika betydelser beroende på samförekomsterna. Inom SFG kan de ideationella processbetydelser som verb skapas analyseras genom så kallad transitivitetsanalys. En sådan analys ska helst göras utifrån hela satser och meningar, inte utifrån enstaka verbförekomster. Vi kommer dock att säga något om möjliga processbetydelser för de vanligaste verben, det vill säga om de kan skapa materiella, relationella, mentala eller verbala processbetydelser² (Holmberg, Karlsson & Nord 2011).

Det vanligaste verbet i det aktuella materialet är lexemet *att vara*, och ordformen *är* finns bland de vanligaste orden i alla brevkedjorna. För alla skribenter som skriver till Paul Sinebrychoff är jämförelsetalet för *att vara* över 0,02 – hos Sinebrychoff själv är det 0,018. Inget annat verb har ett så högt jämförelsetal, och det är inte många andra ord som

2 Materiella processbetydelser utgör ofta fysiska handlingar, relationella processbetydelser uttrycker befintlighet och relationer, mentala processbetydelser förmedlar inre varseblivning och verbala processbetydelser uttrycker (muntlig) kommunikation (Holmberg, Karlsson & Nord 2011).

har det heller. Detta verb är frekvent i svenska texter så gott som oberoende av kontext. Verbet *vara* skapar vanligen relationella processbetydelser.

De övriga frekventa verben i materialet kan användas självständigt eller som hjälpverb. Vi har inte utrett i vilken användning verben förekommer hos de olika skribenterna, men i svenskan är *ha* ofta ett temporalt hjälpverb medan *skola*, *kunna* och *vilja* fungerar som modala hjälpverb.

Det näst vanligaste verbet är lexemet *att ha* med jämförelsetal på mellan 0,010 och 0,014. Palm och Lindqvist använder det något oftare än Sinebrychoff, Durling och Sirén, sett till jämförelsetalen. Olika former av *att få* och *att skola* är de följande bland de vanligaste verben i breven till Sinebrychoff, medan Sinebrychoff själv använder *att få* och *att kunna*. Lindqvist använder *få* och *skola* mest, de övriga skribenterna till Paul Sinebrychoff använder dem något mindre frekvent men skillnaderna är små. *Att kunna* används i ungefär lika stor utsträckning som *att vilja* av Durling och Palm, medan Lindqvist använder *kunna* något mer än *vilja*. Sirén använder *kunna* oftare än *vilja*, men också oftare än *få* och *skola*.

Hur *kunna*, som vanligen fungerar som hjälpverb, används av Sinebrychoff och Sirén jämfört med de andra skribenterna kunde vara värt en egen studie. En genomgång av konkordanser ger i alla fall vid handen att verbet *kunna* i Sinebrychoffs brev ofta förekommer tillsammans med *jag* som subjekt i påståendesatser: *med prtr. af Pietro Longhi kan jag ej förlika mig* (19021227_PS_OS) eller *Åberopande mina rader af gårdagen kan jag nu meddela att i dagens nummer af Helsingfors Posten står* (19021228_PS_OS). Pronomenen *du* och *ni* använder han däremot som subjekt i frågesatser med *kan*, exempelvis i satserna: *Kan du skaffa närmare data om [personen]* (19020629_PS_OS) och *Kan ni garantera för att så är fallet* (19040714_PS_BK).

Mindre frekventa men ändå vanliga verb är *se*, *komma*, *teckna*, *sända*, *bli*, *finna*, *gå*, *göra*. Av dessa är *komma*, *sända* och *gå* möjliga rörelseverb som kunde skapa materiell processbetydelse, liksom *teckna* och *göra* som också uttrycker en handling. *Teckna* används i den fasta

frasen i samband med avslutningen och underskriften, där verbet har funktionen som anföringsverb, till exempel: *tecknar tillgifnast Oswald Sirén* (19020310_OS_PS) och *Med hjärtliga hälsningar till herrskapet tecknar Eder tillgifna Sigrid Lindqvist* (19040714_SL_PS). Verben *se* och *finna* kan uttrycka varseblivning och kunde skapa mentala processbetydelser. Verbet *bli* uttrycker förändring och kan skapa relationella processbetydelser. I ett annat sammanhang vore det värt att se närmare på hur verben används och analysera mer systematiskt och detaljerat utifrån ett SFG-perspektiv de processbetydelser som de skapar.

Verbet *tacka* förekommer i flera av Sinebrychoffs brev, något mindre frekvent i de övriga skribenternas. *Tacka* kan skapa verbala eller materiella processbetydelser. Formen *tack* som interjektion används av Sinebrychoff 31 gånger och till olika mottagare, men därutöver endast av Sirén. I breven skrivna av Palm och Lindqvist förekommer formen *tacksamt*. Att tacka har att göra med ändamålet med korrespondensen och med sammanhanget. Sinebrychoff ber om och tar emot varor och tjänster, och alla parter tackar för såväl brev, leveranser som betalningar. Persson (2008:51 f.) noterar i den brevväxling hon har undersökt att det är viktigt att tacka för det mottagna brevet för att visa att det har kommit fram. På samma sätt visar deltagarna i korrespondensen här att brevet, varan, betalningen eller hälsningarna har kommit fram.

5.8 Göra affärer

I en brevsamling som främst handlar om konstköp är det motiverat att även granska sådana verb och substantiv som har med handel att göra, men som inte finns bland de mest frekventa orden. Sådana är till exempel verben *köpa*, *inköpa*, *sälja* och *försälja*. Dessa verb som utifrån en SFG-analys förmedlar materiella processbetydelser är förknippade med affärstransaktioner. De olika verben som har med affärstransaktioner att göra har dock förvånansvärt få belägg i materialet och får låga jämförelsetal. Även de substantiv som vi i dag förknippar med handel är få till antalet. I detta avsnitt har sökningar gjorts i hela materialet.

Palm använder alla fyra verben *köpa*, *inköpa*, *sälja* och *försälja*. Sinebrychoff och Durling använder *inköpa* och *sälja*, Sinebrychoff använder dessutom *köpa* utan förled. Både Sirén och Lindqvist använder *köpa* och *sälja* utan förled. Verben *köpa* och *sälja* förekommer som verb 34 respektive 38 gånger i hela materialet. Ett relaterat verb, *förvärfva*, förekommer 17 gånger i hela materialet, främst i breven mellan Sinebrychoff och Durling. Lexemet *skaffa* har 12 förekomster och det i auktionssammanhang centrala verbet *inropa* har 24 förekomster främst som verb och particip. Det är främst i korrespondensen mellan Sinebrychoff och Bukowskis konsthandel samt Sirén som *inropa* förekommer. Sinebrychoff uppmanar Sirén: *Telegrafera efter auktionen mina inropade numror och pris* (19020313_PS_OS). Lexemet *bjuda* förekommer 11 gånger och i olika brevkedjor.

När det gäller verbet *köpa* använder Sinebrychoff verbet 15 gånger med ordformerna *köpa*, *köpte*, *köpt* och *köper*. Pronomenet *jag* samförekommer med *köpa*. Sinebrychoff skriver till Durling: *enligt hvilken jag af Eder köpt Josua Reynolds tafla till kronor ettusen* (18990907_PS_AD), och till Sirén: *Jag kan icke fatta huru han tänkt att jag skulle köpa något så dåligt*. (19020510_PS_OS).

För verbet *sälja* är mönstret något annorlunda. Sinebrychoff använder *sälja* endast nio gånger och vanligen i grundformen *sälja* eller *säljas* tillsammans med hjälpverb eller som efterställd bestämning. Sinebrychoff skriver till Bukowskis: *Den borde egentligen fördelaktigast kunna säljas till Amerika*. (19031024_PS_BK) Lindqvist skriver till Sinebrychoff: *ville hon ej sälja åtminstone för närvarande sade hon*. (19011007_SL_PS)

Substantiven *köp*, *köpare* och *säljare* används också i materialet, liksom participformen *köpt*. Beläggen är dock få. Sinebrychoff skriver till Sirén: *Männe icke säljaren på priset kr. 2500 kunde pruta något?* (19020411_PS_OS), och till Bukowskis: *Vidare skulle till köpet höra en stor soffa, 6 fåtöljer och 9 stolar af samma slag* (19040818_PS_BK). Även substantivet *förvärf* förekommer.

Förekomsterna av *försälja* och *inköpa* är låga, inte ens tillsammans uppnår de som verb 20 belägg i hela brevmaterialet. Substantiven *inköp*

och *försäljning* förekommer liksom den adjektiviska participformen *inköpt*, men förekomsterna är få till antalet.

I samband med en affärstransaktion aktualiseras även frågan om betalning. Lexemet *betala* förekommer 44 gånger i hela materialet, ofta i grundformen *betala*. Sinebrychoff skriver till Sirén: *Man skall icke als räkna med de vansinniga pris, som betalats på auktioner, ty mången gång betalas för porträtt på auktioner flere ggr deras värde.* (19020415a_PS_OS) Till Lindqvist skriver Sinebrychoff: *För restaureringen erbjöd jag mig naturligtvis att betala skildt* (19011105_PS_SL).

Lexemet *räkning* förekommer 52 gånger i materialet, främst mellan Sinebrychoff och Bukowskis konsthandel samt Sinebrychoff och Sirén. Det är Sinebrychoff, Sirén och Palm som använder ordet *räkning* i sina brev. Palm har det högsta jämförelsetalet (0,004). I Sinebrychoffs brev används ordet *räkning* både i betydelsen 'faktura' och i kollokationen *för min räkning*, medan de andra främst använder ordet i betydelsen 'faktura'.

Pengarna kan man *öfverstyra* (5 förekomster), *öfversända* (7 förekomster) eller *närsluta* (14 förekomster) medan det oftast är andra texter som man kan *bifoga* (5 förekomster). Både pengar och annat går att *sända* (95 förekomster) eller *afsända* (24 förekomster).

Trots att korrespondensen alltså till stor del handlar om handel med konst är verben relaterade till verksamheten "göra affärer" inte särskilt frekventa, åtminstone inte då vi drygt hundra år senare ser på affärskorrespondensen med våra nutida förväntningar på kommunikationssituationen. En mer kvalitativt inriktad studie kunde ta sig an frågan om vilka andra verb och övriga ord inom det semantiska fältet 'handel' som används i affärskorrespondens kring sekelskiftet och vilka ord och ordkombinationer som används för att genomföra affärstransaktionerna.

5.9 Avslutande diskussion

Ovan har vi redogjort för de mest frekventa orden i brevkedjorna och hos de olika skribenterna, samt sett närmare på de frekventa innehållsorden i breven. Denna analys fungerar som en allmän beskrivning av materialet eller det register som breven tillhör. Analysen avslöjar dock inte mycket om lexemens syntaktiska funktioner eller betydelser, och den beaktar inte heller sådant som satsstruktur och ordföljd. För sådana mer kvalitativa analyser hänvisar vi läsaren vidare till de andra kapitlen i denna bok. Det analysen visar är några intressanta tendenser samt skillnader och likheter som kan skönjas mellan skribenterna.

Relationerna mellan parterna, de interpersonella betydelserna, varierar något mellan skribenterna. Sinebrychoffs brev utmärks av den särskilt höga frekvensen av pronomen som syftar på honom själv: *jag, mig, min, mitt* och *mina*. Skillnader finns också i tilltalet (*du* och *ni*) där Sinebrychoff och Sirén använder *du* och de övriga *ni*. Omtalet av personer (*Eder Fru, Min hustru, herr, gubben*) uppvisar också en viss variation.

Den erfarenhetsvärld som skribenterna lever och verkar i blir synlig genom de vanliga substantiven och verben. De vanliga orden skapar ideationella betydelser som berättar om affärsförhandlingarnas natur. Orden *konst* och *konstverk* används i låg grad. I stället för att tala om konst i allmänna ordalag preciserar skribenterna konstföremålet som är till salu eller som man önskar köpa. Alla skriver om *samling* och *porträtt*. Durling och Sinebrychoff skriver om något som är i deras ägo vilket de uttrycker med possessiva pronomen. Durling skriver om en *tafla* och en *kanna*. Dessutom skriver skribenterna om *miniatyurer, ramar* och *möbler* till Paul Sinebrychoff. Sinebrychoff behandlar samtliga dessa med respektive mottagare. Att breven har att göra med affärsförhandlingar märks av beloppen, valutaenheten *kronor* och orden *pris* och *räkning*, och även ordet *nummer* och dess förkortningar som används för att hänvisa till artefaktens nummer i auktionskataloger. Trots att det handlar om affärer förekommer inte verben *sälja* och *köpa* särskilt frekvent. Den lokala kontexten framgår däremot av

adress- och mottagaruppgifterna då orterna *Helsingfors* och *Stockholm* nämns explicit.

Att de vanliga orden i dessa texter kommer från brev förstår vi av de inledande och avslutande hälsningsfraserna samt av datering och adressuppgifter. Hälsningsfraserna varierar något, men de specifika fraserna förmedlar textuella betydelser i detta sammanhang och register. Hälsningsfraserna, dateringen och adressuppgifterna strukturerar texterna och bygger upp dem så att samtiden, och läsare i en senare tid, förstår att det är fråga om ett brev. I originalbrev, de som Sinebrychoff har mottagit, är dessa fraser placerade av avsändaren på pappret på den plats som brevkonventionerna förespråkade. Eftersom de brev som Sinebrychoff skrivit är avskrifter vet vi inte med säkerhet var på pappret han skrev ner dateringen och de förväntade fraserna. Vi kan anta att han följde de samtida konventionerna och att avskrifterna motsvarar dessa.

Vi har utifrån en lexikal analys av de vanligaste orden och deras samförekomster kunnat teckna en allmän bild av korrespondensen och vilka betydelser som skapas i den specifika kontexten med det specifika syftet att köpa och sälja konstföremål. En dylik analys ger en överblick av sammanhanget och den erfarenhetsvärld som skribenterna verkade i och som de skapade genom sin korrespondens med varandra. Analysen visar också på interpersonella drag i texterna genom tilltalspronomen och omtalande substantiv och textuella drag i texterna genom konjunktioner, negationer och andra möjliga adverb samt lexem som samförekommer och bildar fasta fraser.

För att knyta samman undersökningen kan vi avsluta med att konstatera att vår analys mycket tydligt stöder tanken inom SFL att den pågående verksamheten och relationerna mellan de inblandade avspeglar sig i de lexikala valen i materialet. Ändå är förhållandet mellan belagt lexikon, verksamhet och deltagarram inte vare sig enkelriktat eller självklart, vilket de fördjupande kvalitativa analyserna i denna bok visar.